

1 דברים ט"ו, פסוקים א' - י"א

אירוב פרשיות מלינו כאן - משיטת כספים ולדקה: וזה דבר המשמש את - כי יפ"ה בק אביו... לא תאמרו...
ולא תקפ"ו... פתח תפתח... העבט תעביטו - העשיר לך פן יפ"ה דבר אם לבבך בלע"ל... קרבה שנת השבט...
נתן תתן לו... פתח תפתח.

בראשונים מלינו פירושים קצת שונים ביסוד הענין המשותף לכל המלות כאן -

2 שערי תשובה לרבינו יונה שער ט' מ"א ד"ה, ט"ו, ס"ז

לפי רבינו יונה הפרשה אוסקת במדת הנביאות ונעת לרת פצין - אד כדי שפירש את האיסור להנשא מלמלות
סמוך למשיטת באזכרה כמלית הנפצת בכל זמן בק"ו מצרוב משיטת - אס, הפוחז מהפסד חובו ארוב
משיטת נקרא לר אין ובלע"ל ק"ו שאין להנשא מלמלות בשאר השנים כשסביר להניח שיקב"ל את כספו
לחזרה.

3 ספר החינוך מלכות תצ"ז, ק"ב, פ"ה, וצ"ד... הבטחון, תצ"ח, ת"פ

לפי החינוך מדבר על מדת הנביאות מול מדת הכילות - אבל פד"ש את ענין הבטחון - ובנע"ל להאיסור להנשא
המלכות לנצרך מפחד שביצית הצבי"ל את העל"ו לערב שביצית דוקא (אל"א שחידש ששם כשהמשיטת פ"א
מדברנו העל"ו נע"ל מדאורייתא) - אבל הנמשך מלמלות של"א מפחד הפסד חובו אין לו חסרון בבטחון אל"א
לפי"ו במדות.

זה שפרשנוס ראו את ה"ורק להרחיב את העל"ו - לפי רבינו יונה לכל השנים, ולפי החינוך לכל סוג של
משיטת - מקורו בהלכות משיטת כספים, שברמב"ם ורוב הראשונים פוסקים שאין הפרובול"ל נע"ל אל"א
המשיטת הצ"ז שפ"א דרבנו - ובכל זאת מפורש במשנה שהל"ל תקן פרובול"ל מפני שנמשך מלמלות וצ"ח
על מה שכתוב בתורה השמר לך וכו' - פ"ה ששם הצ"ז האיסור הוא מדאורייתא.

וא"כ - ביסוד של לדקה הוא ענין הנביאות - לרבינו יונה פד"ש הוא על המדה, ולפי החינוך על הפשקפה -
בטחון בדי' והפכרה שהמפתח העל"ו פ"א פ"א הנביאות, ולכ"ע כל הפרשה פ"א מקשה אחת.

על המ"א מפורש שכל מה שנבאר לענין משיטת כספים נע"ל ע"ל לדקה -

4 ב"ב י' ע"א, רב פפא הוה סליק... אלף כאן אבודת כוכבים'

הבלע"ל פ"א ב"א שנמשך מלמלות מפחד משיטת פירש פ"א על הנמשך מלמלת לדקה -

5 כתובות ס"ז ע"ב, ת"ר העל"ו... מתנה'

העל"ו כאן פ"א דרך מכובד ל"ת לדקה ל"א שאינו מוכן לקב"ל במתנה - ובכל"ל זה ע"ל העל"ו סמוך
למשיטת.

6 ספ"א להרמב"ם מלכות ק"ב וק"ז

הרמב"ם קרא ע"ל העל"ו ע"ל מ"א העל"ו (מלות אס כס"ל תל"ו) - לדקה.

במלות לדקה מלינו חידוש שכופין את מ"א שמוע"ל ל"ת ואינו רו"ב ל"ת -

7 ב"ב ח' ע"ב, אמר מר אין עושין שררות... זוזי לדקה, ותוד"ה אכפיה

יש כאן שתי משיטות בתוס' - או שאין כופין אל"א אכפיה בדברים - שכנע אותו - ואינו נמי שפקד"ל קב"ל על"פ
שיפ"ה פ"ד כופין, או שכופין וממשכנן על"ל פ"ד דקה - אל"א שאין כופין על מלות אשה שמתן שכרה מפורש
בפסוק תיר"ו תוס' שאין פ"ד חייב לכופ"ל כשמתן שכרה ב"ד אב"ל מותר להם לכופ"ל - או שכופין על
פ"ד דקה מפני העל"ו תעשה שבה.

8 ר"ן פרק רביעי כתובות (בר"מ י"ח ע"א) ד"ה בעל כרחיה, וכתב הרשב"א... עניימ'

לפי הרמב"ם ור"ן ירד"ן לנכס"ו בפניו וכן אפ"ל"ו של"א בפניו כשנשט"ה, ולפי הרשב"א אין ירד"ן לנכס"ו
אפ"ל"ו בפניו. (המזכיר שם הוא לפרנס את המשפחה.)

ואיך שיפ"ה, מפורש מלות לדקה איננה מלכות אל"א מלכות חובית - אחרת ל"א פ"ו כופין על"ה. וא"כ
יש לעלו"ל למה סובר הרשב"א שאין ירד"ן לנכס"ו -

9 שו"ת הרשב"א חלק ט' סי' ר"ע

מפורש ברשב"א שבעקרון פ"ו לריכ"ס לכופ"ל על פ"ד דקה אל"א ש"דקה נקראת מלכות אל"א מלכות חובית
שיכ"ל ל"ת ל"א שיר"ב. (במחנה אפרים העל"ו לדקה ס"ו א' אצ"ל של"פ הרשב"א ע"ל אל"א שיש דין קדימה
לכ"ל בניו פ"ד ד"ס - אין דין כפ"ה על פקדימה.)

והנה, כל הענין של כפי"ה על המילות הנה"ז במחלוקת שני"ה-

הנה"ז ב"ק (פ"ד) הסבירה שזה שאפשר לבר"ד לפסוק דינים שמה"ת דוקא סמוכים יכולים לדון (באר"י ישראל) פ"ו א"ז סמוכים אב"ד לא בבה"ד, ובה"ז אין ענין סמיכה כ"ל) פ"ו מדין שליחות - שבדברים השכיחים יש בהם חסרון כ"ס יש לבר"ד פ"ו סמ"ל את שליחותם של מומחים ולדון. פתום בסנהדרין אוסק במקור לזה שיש לזרז במומחים דוקא-

"תוס' סנהדרין ב' ע"ב ד"ה ליבי"

דפי פתום מ. דלפני"ס אנו למדים שאין לבר"ד של דינאות הכח לכ"ל על פירושין וז' מומחין (סמוכין) דוקא.

"ק"ו פ"ח סי' ע' ס"ק א', ומבאר בדברי"ם... דינאות אנו"

דפי הק"ו פ"ח כ"ס פ"ה על המלות - שרי"ק מומחים דוקא.

"נתפ"ח שם סוף ס"ק א', גם מ"ש דא"י שצבדא דא"ו דאורי' והב"ד כופין... שפחה ע"ש"

דפי פתומות כל יפודי יכול לכתוב את חבירו דקיים מלות.

"משו"ב נתיבות שם ד"ה ע"ז ע"ס מ"ש דא"י שצבדא דא"ו דאורייתא"

הק"ו מחלק בין כפי"ה על ע"ש שב"ד כופין אותו על שת"כ נפשו (וכ"ל הנה"ז מלות לדיקה) דבין דלפני"ס א"י סמוכין אדם יכול לכתוב - אב"ד אין דין, על שת"כ נפשו.

"מנחת חינוך מלות תקנ"ט אות כ', ונראה ל'... וגם פ"ו כופין"

המנחת"ח למד שדפי"ה מה שראינו בתוס' שכופין על הדיקה מפני הפלאות - א"כ א"ל ב"ד (ושל"כ כ"ס) שמשו"ב נתיבות שפ"ה פ"א ע"י ב"ד דוקא - וגם נפ"ק מ"ס כפי"ה פ"א על שת"כ נפשו או דא"ו.

הפוסקים דנים למצוא ה"סאלת כפי"ה בבע"ל קמ"ן ע"י עשותו תוך לדיקה של"כ מדעתו. בדברים מתחילים על פ"ס א"ו סוף ה"ק

"שו"ת נדע ביהודה י"ד תנינא סי' קנ"ח"

הנ"ב אסר לקבל לדיקה מצד מדין כפי"ה - קודם כל כי אין עליה שם ב"ד. וגם מפני שזה נקרא כפי"ה על"כ בפ"ו.

"ערוך השולחן י"ד סי' רמ"ח סעי' י"ג... בזמננו זה"

דפי הרב פסק דף כ"ה רא"ו לבע"ל דתת, מתיר פ"ה ע"ל לקבל מנ"ה.

ע"ז ע"ס כפי"ה פ"ו כשתפס העני מהב"ה -

"מחנה אפרים פ"ח זכ"י"ה ומתנה, ויראה ל"ד..."

המחנ"א דן מדין תפיסה ופסק של"כ זכ"ה בו העני - וכנראה סובר שאין העני יכול לתפוס מדין כפי"ה (או"ח מפני שסובר ש"י ב"ד וכשי"ת הק"ו).

והנה, הפ"ה של כופין על הדיקה פ"א מדין כפי"ה על המלות כמו שראינו, ומכ"כ הנה"ז ש"ס בנתיבה בע"ל כרחוק מקיים את מלות לדיקה (ולפחות אינו עובר על"כ תקופ"ה ול"כ תא"י - שאחרי שלקחו מנ"ה את מה שראוי לו דתת כבר אינו חייב דתת יותר!) - לכאורה, מקור הדיברות פ"ו בספ"ה פ"י כי ת"כ -

"דברים כ"ד, י"ט ורש"י ד"ה למען יברכך"

ע"ס מהפ"ה על"כ של"כ במתכוין פ"ה פ"ו בכ"ל ברכה.

"רמב"ם פ"ו מתנת עניים פ"ד, וש"ע י"ד סי' רמ"ט ס"ג, וש"ק ס"ק פ"

לשון הפס"ד זכותו מנ"ה א"י ל"ה מלות, אב"ד הרמב"ם במדברות הדיקה בה"ל י"ד מנ"ה את פנתו בע"ל - מנ"ה מקיים מלות לדיקה.

"שו"ע סי' רמ"ט ס"ו"ל דברי המחבר, וש"ק ס"ק ט"

כוונת הרמב"ם פ"ו כאשר פנתינו מ"ה ל"ו אב"ד אינו מראה על"כ פ"ס זאפ"ה, אב"ד פ"ה על"כ פ"ס זאפ"ה אינו י"כ אב"ד.

"שו"ע י"ד סי' רמ"ז ס"ב - ד' ופ"ת אות ב"

דבר ר"ע ד"כ י"כ מהדיקה, ופ"ו דתת את הפ"ה פקשות, ופ"ו מצד - מנ"ה פ"ה א"י שמתר לנבות את ד' המע"ל כס"ס, אב"ד ל"ה פ"ה פוסקים מותר דוקא במע"ל ד"ן מפני ש"ס כתוב, ובחנ"ה נ"כ בזאת.)

טו (א) מִקֵּץ שִׁבְע־שָׁנִים תַּעֲשֶׂה
 שְׁמִטָּה: (ב) וְזֶה דְבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוֹט
 כָּל־בַּעַל מִשָּׂה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְרַעְיוֹ
 לֹא־יִגֹּשׁ אֶת־רַעְיוֹ וְאֶת־אֲחִיו כִּי־
 קָרָא שְׁמִטָּה לַיהוָה: (ג) אֶת־הַנֶּכְרִי
 תִּגְשׁ וְאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אֲחִיךָ
 תִּשְׁמַט יָדֶךָ: (ד) אָפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ
 אֲבִיוֹן כִּי־בָרֶךְ יִבְרַכְךָ יְהוָה בְּאֶרֶץ
 אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה
 כִּי־פָתַח תִּפְתָּח אֶת־יָדֶךָ לֹו
 וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטְנוּ הֵי מַחֲסָרוֹ אֲשֶׁר
 יִחָסֵר לֹו: (ה) הַשְּׁמֵר לְךָ פֶּן־יִהְיֶה דְבַר
 עִם־לִבְבְּךָ בְּלִיעַל לֵאמֹר קָרְבָה
 שְׁנַת־הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרַעְיָה
 עֵינֶיךָ בְּאֲחִיךָ הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לֹו
 וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְּךָ חֲטָא:
 (ו) נָתַן תִּתֵּן לֹו וְלֹא־יִרַע לְבַבְךָ בְּתַתֶּךָ
 לֹו כִּי בְגַלְלֵה הַדָּבָר הַזֶּה יִבְרַכְךָ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח
 יָדֶךָ: (ז) כִּי לֹא־יִחַדֵּל אֲבִיוֹן מִקְרַב
 הָאָרֶץ עַל־כֵּן אֲנֹכִי מְצַוְךָ לֵאמֹר פָּתַח
 תִּפְתָּח אֶת־יָדֶךָ לְאֲחִיךָ לְעַנְיֶיךָ
 וְלְאֲבִינֶךָ בְּאַרְצֶךָ:

2 דָּה נָתַן תַּמָּן לֹו וְלֹא־יִרַע לְבַבְךָ בְּתַתֶּךָ לֹו (דברים טו ז).
 הַזֶּהרְנוּ בְּזֶה, לְהַרְחִיק מִנַּפְשֵׁנוּ צְרוּת־הַעֵיִן וְלִהְיוֹתֵנוּ
 טוֹבִי־צֵיִן, כְּעֵיִן שְׁנֹאֲמַר (מסלי כב ט) טוֹב־עֵיִן הוּא יְבָרֶךְ.
 וְלֹא דִי בְּמִתְנַת־הַיָּד, עַד אֲשֶׁר נִטַע בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ מִצַּת הַנְּדִיבִיּוּת.
 עַל כֵּן הַזֶּהִיר וְאָמַר וְלֹא־יִרַע לְבַבְךָ אַחַר שְׁאֲמַר נָתַן תַּמָּן לֹו.
 לֹו דָּה תִּשְׁמַט אֶת־לְבַבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת־יָדֶךָ (דברים טו ז).
 הַזֶּהרְנוּ לְהַסִּיר מִנַּפְשֵׁנוּ מִצַּת הָאֲקָרְיוּת, וְלִנְטוֹעַ בָּהּ נִטְעֵי
 נַעֲמָנִים הֵם הַבְּרַחֲמִים וְהַחֲסָדִים הַנְּאָמָנִים, כְּמוֹ שְׁכַתוּב (שם כח ט)
 וְהַלַּקְתָּ בְּדַרְכֵי־וֹ. וּבַעֲבוּר כִּי מִן הָאֲפֶשֶׁר שְׂלֵא יִקְפֹּץ אֶת יָדוֹ
 וְיִחַוֵּן אֶת הַעֵיִן וְלֹא מִדְּרַךְ בְּחִמְנוּת, כְּעֵיִן שְׁנֹאֲמַר (מסלי יב י)
 וְרַחֲמֵי רַשָּׁעִים אֲקָרִי, עַל כֵּן כְּתוּב, דָּה תִּשְׁמַט אֶת־לְבַבְךָ.
 וְעַל הָאֲקָרְיוּת רַע וְמָר, כְּאֲשֶׁר יִתְבָּאָר בְּשַׁעַר הָאֲקָרְיוּת
 בְּעִזְבַּת הָאֵל. וְאָמַרוּ בְּבוֹתֵינוּ זְכוּרֵנוּ לְבַרְכָה (שבת קנא ב). (דברים
 יג י) וְנָסֹו־לָךְ בְּרַחֲמִים וְרַחֲמָה וְהַרְבָּה, כִּל הַמְּרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת,
 מְרַחֲמִים עֲצִיּוֹ מִן הַשָּׁמַיִם. וְכֵל שְׂאִינוּ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת,
 אִין מְרַחֲמִים עֲצִיּוֹ מִן הַשָּׁמַיִם.

טז מִן הָאֲקָרְיוּת הַתְּלוּיּוֹת בְּקַפִּיצַת יָד וְהַמְּנַע
 מִן הַמַּעֲשֶׂה. וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת־יָדֶךָ מֵאֲחִיךָ הָאֲבִיוֹן וְגו',
 הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן־יִהְיֶה דְבַר עִם־לְבַבְךָ בְּלִיעַל לֵאמֹר קָרְבָה
 שְׁנַת־הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרַעְיָה עֵינֶיךָ בְּאֲחִיךָ הָאֲבִיוֹן וְלֹא
 תִתֵּן לֹו (דברים טו ז-ט). לְמַדְנוּ מִזֶּה, כִּי הַנְּמַנֵּעַ מִלְּהִקּוֹת לְעַנְי
 עוֹבֵר בְּשָׁנֵי לְאוּיֹן שֶׁהֵם, הַשְּׁמֵר, פֶּן. וְאִם לְצַת אֲשֶׁר קָרְבָה
 שְׁנַת הַשְּׁבַע הַזֶּהרְנוּ שְׂלֵא נִחַדֵּל מִלְּהִקּוֹת מִירַאת דְבַר־
 הַשְּׁמִטָּה, אִף כִּי בְּזִמָּן שְׂלֵא יִפְסִיד חוֹבוֹ, כִּי יִגְדֵּל חֲטָא הַקּוֹפֵץ
 יָדוֹ מִלְּהִקּוֹת. וְעַל גְּדֵּל הַעֵיִן, קָרָא הַכְּתוּב מִחֲשֻׁבַת צַר־הַעֵיִן
 מִלְּהִקּוֹת, דְּבַר־בְּלִיעַל. וְאָמַרוּ בְּבוֹתֵינוּ זְכוּרֵנוּ לְבַרְכָה (כתובות
 סח א) כִּל הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה, כְּאֵלֵו עוֹבֵד עֲבוּדָה־זָרָה.
 כְּתִיב כָּאֵן, פֶּן־יִהְיֶה דְבַר עִם־לְבַבְךָ בְּלִיעַל, וְשֵׁם כְּתִיב (דברי יג יד)
 יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיעַל מִקְרַבְךָ, וְאָמַרוּ בְּבוֹתֵינוּ זְכוּרֵנוּ
 לְבַרְכָה (ילקוט שמואל כח קלד) כִּי נִקְרָא צַר־הַעֵיִן, בְּלִיעַל. וְכֵן כְּתוּב

תעו. שלא לתבוע חוב ששקרה צדו שביעית

לצב החובות בשנת השמיטה ועל זה נאמר... ונאשר יהיה לך את-אחיך משמט ידיו; ונקבלה האזנה בואת המצוה. שגאמר, וזה דבר השמיטה שמוט כל-בצל משה ידו, ואמרו בתוספתא (= כריחא בגמין לו א): בשמי שמיטת התובב בבר: אמת שמיטת תרקע ואמת שמיטת קסמים. דבר דמבתי ג. משפטים' במצנת שמיטת תרקעות, מה-שפטים' בשרש המצוה, ושמיטת קסמים גם כן אטר אותו השטע נמיש, ללמד נפשונו במדות קצלות: מדת הנדיבות וצין טובה, ולקבצ בלכבנו הפסחון הנדול בשם פרוך הוא, ואז תכשר נפשונו לקבל טוב מאת אדון הכל כלול בקרנה והתקמים, וגם נמצא פנה - גבר חזק ומחצה של ברנל להתבטק קאר מן הנגול ומן התקנה כל אשר לרצונו, כי נשא קל-נחמר בנושנו לאמר: אפילו הלניתי קמוני והניצ שנת השמיטה-מקרה תורה: להשמיט גיד המלנה שלא לגול ושלא להמס משלו; לא כל-שכן שראוי לי להתבטק עד תקנה האחרון?

תפ. שלא ימנע מלהלוות קדם שמיטה

שלא להמנע מהלוות אל-העריכים מסני פסד השמיטה שלא תפקיע החוב, ועל זה נאמר, השמר לך פן-יהיה דבר עם-לכך בלצל לאמר תרבה שנת-השבע שנת השמיטה וגומר; ולשון ספרי: השמר - בלא-מצוה, פן-יהיה - בלא-מצוה, כלומר, שאילו שני לאוין באו גוה הענין, זה אטר זה לחזיק.

משרשי המצוה, לנסך ולקבצ בלכבנו מדת הנדיבות, ולהרחיק תכלית התרסקה מדת הגילוח; ואין נדיב בעולם כמלנה קמותיו עם היותו יודע שנתפן קרב להשמיט הנואמו ולתפסידה סמונו אם אוילי נאכר בו אנס או שום מקרה שלא יוכל לתבוע הנואמו קדם שנת השמיטה; וכל-מבין ברכי התורה ומשיג דעות אפילו מצט דחין שרקה - יצע בברור, כי השפזר מסמונו אל-העריכים-נוסף עוד; וחושף מישר-אך-למחסר (עיס משלי א כו), כי השם דין את-הנאדם לפי מצויו, ויגניקוהו במרקהו פסי התקרבו אליה; ומדת הגילוח-מחצה של ברנל בינו ובין התרקה; והנדיבות-תלק מלקי התרקה, ונקצא מתקנהג קה שהוא בתרקה; שמיטת קדם ויוסף לקח. דיני המצוה - קצרים, כלולים בקשט-התובב לפי דצמי.

ונתג אסור זה בקרים ונקבות בקל-קיום וקל-אמן; שאף בזמן הזה שאין שמיטת קסמים נוקתת מן-התורה אלא מדכונן-מקל-קיום אנו קזקרים גם כן שלא נמנע מהלוות אל-העריך מסני פסד שנת השמיטה שמשמטת מדכונן בזמן הזה, ומן התורה בזמן הבית, והעובר על זה נמנע מהלוות אל-העריך מסני זה - דבר על לאו, אכל אין בו מלקות, לפי שאין בו מצוה, ואולי יצלה במשקתה, בני, לאמר: ואיך נמנע אדם מהלוואה לעולם מסני זה, וקשה נכתב על זה, לאו, ונלא נקדו להתננות צמו, על מנת שלא השמיטנו בשביעית, וקדךך שאנו עושין תמיד בשטרותינו? אל יבהילך דבר זה, כי התורה מזהירנו בדברים, ואף-על-פי שאפשר במקנות ומנאים.

ועוד יש תוספת נמצא בדבר קננות

בזה מדת הנהרנות, כי אין נדיב בנותן מקלי תקנה אל הגמול, ועוד יש תוספת אחרת] נמצא בזה שיוסיף העדים בשחון בשם יתברך, כי כל המוצא עם לבבו למת ויהפיקיר לעולם כל גדולי תרקעותיו ונתלת אבותיו הנדלים בקל-שנה אמת ומלמד דברך הוא וכל המשפחה כל מיני, לא תחזק בו לעולם מדת הגילוח הרבה ולא מעוט השחון.

תעו. שלא יאמץ את-לכבו על העני

שלא נמנע הסוד והתקנה מאחינו בני ישראל וכל-שכן מן הקרובים בדצמונו תלשת ענינים ויש בני נכלת לטעדם, ועל זה נאמר, לא תאמץ את-לכךך ולא תאמץ את-ידך מאחיך האקיון, כלומר: אל תשליט עליך מדת הגילוח והתקנה, אכל הכן לכךך על-כל-פנים במדת הנדיבות והתקלה, ואל תחשב שיהיה-לך בדבר חסרון סמונה, כי בגלל הדבר ההוא-דברךך השם, וקשה לך ברכותו נגע קטן מפקה אוצרות של זקב נכסף. משרשי מצנת התקנה, דמבתי ג. בנסף תלנה שפסר, משפטים', וקצת דיניק וענינה-במקנה.

מצוה קצה היא שצונו לעשות צדקה ולחזק החלשים ולהרחיב אליהם. וכבר בא הצויו במצוה זו במלות מתחלפות, אמרו יתעלה פתיח תפתח את ידך ונו' אמר והחזקת בו ואמר וחי אחיך עמך, והכוונה באלו הלשונות כולם אחת והוא שנעזור אותם ונחזקם די ספוקם. וכבר התבאר דיני מצוה זו במקומות רבים בכתובות וכבא בתרא, ובאה הקבלה בזה שאפילו עני הסתפרנס מן הצדקה חייב במצוה זו כלומר הצדקה אם למי שלמטה ממנו אם לדומה לו ואפילו בדבר טועט.

מצוה קצו היא שצונו להלוות לעני להקל לו מעניו ולהרחיב לו

לוי, וזה מצוה היותר חזקה ויותר מחוייבת מכל מצות צדקה, כי מי שנתגלה ונתבזה לשאלו מיד האנשים אין צרת עניו כמו צרת המסתתר שירצה להעזר עד שלא יתגלה עניו ויתבזה. והצויו במצוה זו הוא אמרו יתעלה אם כסף תלוה את עמי, ולשון מכלילת כל אם שבתורה רשות הויץ משלשה וזה אחד מהם, ואמרו אם כסף חובה אתה אוטר חובה או אינו אלא רשות תלמוד לוטר העכפ תעביטנו חובה ולא רשות. וכבר התבאר דיני מצוה זו בכתובות. והלכ סמפטיים, סלכות מלוט ולט פ"א):

4 רב פפא היה סליק בדרגא אישתמיט

כרעה בעי למיפל (3) אמר השתא כן אחייב מאן דסני לן כמחללי שבחות וכעובדי עבודת כוכבים אל' חייא בר רב מדפתי לרב פפא שמא עני בא לידך ולא פרנסתו (4) דתניא רבי יהושע בן קרחה אומר "כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובר עבודת כוכבים כחוב הכא" השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וכתוב התם "יצאו אנשים בני בליעל מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים

6 *ת"ר" העכפם זה שאין לו ואינו רוצה להתפרנס שנותנים לו לשום הלוואה, ודורין ונותנין לו לשום

מתנה

7 אמר מר אין עושין שרות על

הצבור פחות משנים מנא הני מילי אמר רב נחמן אמר קרא והם יקרו את הוהב ונו' שרות הוא דלא עברי והא הימני מהימן מסייע ליה לרבי תניא דאמר רבי תניא מעשה ימינה רבי שני אחין על הקופה מאי שרותא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו לפי (1) 'שממשכנין על הצדקה ואפילו בע"ש אינו והא כתיב 'ופקדתי על כל לוחציו ואמר ר' יצחק בר שמאל בר מרתא משמיה דרב ואפי' על גבאי צדקה לא קשיא 'הא דאמיד האדלא אמד

(1) כי הא דרבא אכפיה לרב נתן בר אמי ושקל מיניה ארבע מאה וזוי לצדקה

אכפיה לרב נתן . וא"ל והא

בפרק כל הבשר (חלין דף קי: ועס ד"ה טו) אמר כל מעט שממן שכרה (כחובה) בזה לאן ב"ד של מטה שזארים עליה וזבי לזקה כדכ כי פסוח תפתח את ידך לו ויחזי כ' בגלל הדבר הזה יברכך (דברים טו) ואר"ל דהאי כפיה בדברים כמו כפיה (ה) ועל בפרק נערה שנתפתחה (כחובות דף ע"ג) ועוד תירך דהכא קבלו עליהם שיטפו לתון הגבוי ולר"י נראה דבזדקה ספין משום דאית בה לאו דכתיב כה לא תאמן את לבבך ולא תקפון וגו' ולר"י ב"ל נראה דהא דל' ב"ד מוציין על מלוא עשה שממן (1) שמן בזה הייט דאין נעשין וכן משמע בירושלמי דהמוכר את הספינה וההיא לכל הבשר (ע) דלא הוה תוקד אבהו וכפתוהו ואמר להו שכרוה ה"פ אינכס מוציין להכריחו עד שיפעה כשאר מלות עשה דאם א"ל עשה סוכה ולולב ואיט עושה מכין אותו עד שגלא נפשו כדאמר בכתוב (כחובות דף ט: ועס) 'ותיע חס' כחובות מס: ד"ה אכפיהו ותוס' חלין קי: ד"ה טו):

⁸ וכתב

הרשב"א דכי אמרינן דהיכא דאמר
 כייפינן ליה היינו מדין לזקק מיהו לא
 נחזינן לנכסיה והיכא דליחיה נמי ללא
 אפשר למכפיה לא זנינן לה לזניה
 מנכסיו כי היכי דלא עבדינן לזקק
 מנכסיו וכדנציא לעיל [דף מה'] מי
 שהלך למד"ה ואשמו חובצתה מוטה ב"ד
 יורדין לנכסיו חזין ומפרנסין אשתו אבל
 לא בניו ובנותיו ודבר אחר ואמר רב
 יוסף זו לזקק וכ"כ רבינו האי גאון ז"ל
 בתשובה דהא אפילו טודר שעברו עליו
 ג' רגלים מיקם הוא (ו) בכל תאחד אבל
 אין חייבים לטופו ולעשות לו כלום פ"כ
 ותמה אני היך כתב דאפי' כדאיתיה
 לא נחזינן לנכסיה דהא אמרינן לעיל דהיינו
 לזקק ואם איתא דאפילו בפניו לא נחזינן
 לנכסיה בשביל לזקק ל"ש שלא בפניו אף על פי
 שהוא יולא שלא לדעת לפיכך נראה דהוי
 שצביל זקקת יורדין לנכסיו וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ז'
 מהלכות מחטות עניים

⁹ לברורי סרקוטטא

(א"א) הובאה בב"י ח"ד סימן רנ"ט.

רצג) שאלתם ראובן שהקדיש מנה מנכסיו
 בשעת מיתתו ושיקח שמעון
 בנו מהם קרקע להקדש ושיחלק הוא פירותיו
 בכל שנה ושנה בזמן ידוע ועל מנת שלא יהא
 רשות ולא צווי ולא מניעה לשום אדם בעולם
 לא בקרקע הקדש ולא בפירותיו ולא בחלוק
 מעותיו אלא בנו ותבאים מכתג ועכשיו עבר זמן
 רב ולא קנה שמעון הקרקע. אם יכולין גבאי
 ההקדש לכופו לקנות הקרקע כדי שתגיע הנאת
 לעניים או לא :

תשובה שמעון זה עובר על דברי אביו ועובר
 בשתים אחת שעובר על דברי אביו.
 ועוד שמצוה לקיים דברי המת ועוד שמונע
 צדקה מאי זה עניי שיהיה אבל מ"מ ממון זה אין
 לו תובעין שהרי יכול ליתן הפירות למי שירצה
 ושלא ליתן לאדם אחר וכיון שכן אין לגבאי
 ההקדש לתבעו ולכופו שאין בעלי דברים שלו
 ואף על פי שהם יד עניי העיר :
 (א"א) שם הובאה

¹⁰ ליבעי

נמי ממחין. תימה דמשמע הכא דממעטין הדיוטות
 מדכתיב אלהים ובפרק המגרש (גיטין דף פה:) ממעט להו
 מדכתיב לפנייהם ולא לפני עכו"ם ולא לפני הדיוטות וי"ל דהתם
 ממעטין מלפניהם משום דלפניהם קאי אלהים דהכא כלומר לפני
 הדיינים המפרשין במקום אחר ומיהו בגיטין (פ"ט) פירש בקונטרס
 משום דקאי אצבעים זקנים הכתובים בכוף פרשת משפטים שעלו
 עמו להר סיני שהן מנהדרין וגרלה לפרש דבגיטין לענין מיני דכפיה
 איירי דהיינו מיני לה דאזי השכח לרב יוסף דהוא יתיב וקא מעשה אגיתין אמר ליה והאנן הדיוטות אכן אבל אלהים לאו אמילי דעשוי
 מיירי אלא בדין בעלמא והא דמשמע ליה מיני דעשוי מלפניהם משום דדרשינן לקמן (ף ז') מאשר משים אלו כלי הדיינים דשייך בןן שימה :

מדבריהם דנהי דהדין יכול להיות על פי יחיד הדיוט
 אבל לכוף ודאי בעינן מומחין משום דאשר תשים
 לפנייהם אלו כלי הדיינים קאי על שבעים זקנים, ולהכי שם בעובדא
 דיתבי רב יוסף וקא מעשי אגיטא באלו שכופין אותו להוציא
 ואשכחיה אביי ואמר ליה הא תנן לפנייהם ולא לפני הדיוטות, והיינו
 דאין בדינו לכוף אותו לקיים אשר מוטל עליו דהא אשר תשים
 לפנייהם אלו כלי הדיינים בעינן מומחין, ואמר ליה רב יוסף אנן
 שליחותיהו דקמאי קא עבדינן מידי דהוי אהודאות והלואות,
 והיינו דהא למאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא (גי' קט"ה) וא"כ אין
 בו אלא משום פריעת בעל חוב מצוה, ואמרינן בפרק הכותב (מועט
 פ.) לדידך דאמרת פריעת בעל חוב מצוה אמר לא ניחא לי למיעבד
 מצוה מאי, ואמרינן עלה כופין אותו, והיינו דתנן לולב איני עושה
 סוכה איני עושה כופין אותו ומכין אותו עד שתצא נפשו, וא"כ גבי
 הודאות והלואות דכופין אותו לקיים המצוה המוטל עליו ועל כרחך
 משום דשליחותיהו דקמאי קא עבדינן, וא"כ הוא הדין נמי
 דכופין אותו בגט לקיים המצוה המוטל עליו ואע"ג דאנן לאו בני
 כפיה נינהו דאנן הדיוטות אנן,

¹¹ ומבואר

מבואר

12 גם מ"ש דאי

שעבודא לאו דאורי' והב"ד כופין בעי ב"ד דוקא לכפותו והדיוטות לאו בני עישוי נינהו. נ"ל לפענ"ד דליתא דכיון דדמי לעשה סוכה ואינו עושה דכופין אותו לקיים המצוה דכל אדם מצוה להפריש חברו מאיסור אפי' מי שאינו בכלל כ"ד כדמוכח בב"ק כ"ח גבי נרצע שכלו ימיו דיכול רבו להכותו כדי להפרישו מאיסור שפחה ע"ש

13 ע"ד שם ז"ל גם מה שכתב דאי שעבודא לאו דאורייתא והב"ד כופין בעי ב"ד דוקא לכפותו והדיוטות לאו בני עישוי נינהו, נלפענ"ד דליתא כיון דדמי לעשה סוכה ואינו עושה דכופין אותו לקיים המצוה, [ד]כל אדם מצווה להפריש חברו מאיסור אפילו מי שאינו בכלל ב"ד כדמוכח בב"ק כ"ח א' גבי נרצע שכלו ימיו דיכול רבו להכותו כדי להפרישו מאיסור שפחה עכ"ל. וזה הוא השגתו על דברינו בסק"א ע"ש, ותמהני כי כוונתו להשיג על פי דברי תוס' בנויים שכתבו דמילי דעשוי ילפינן מאשר תשים לפניהם ולא לפני הדיוטות, ולדברי המחבר א"כ הדיוט בעלמא יכול לכוף אגיסא במקום שכופין להוציא, וזה ודאי פסול דאורייתא אם הדיוט מעשה אגיסא, ואע"ג דמצווה ליתן גט אפי"ה לפנייהם ולא לפני הדיוטות וכדאיתא פרק המגרש גיטין פ"ח ב' אלא דאנן שליחותיה דקמאי עבדינן וצריך ב"ד אבל הדיוט לא, ועיין בית שמואל סי' קל"ד ס"ק י"ג) ובעישוי אגיסא צריך ב"ד של שלשה ויהיה בהם חד גמיר ואז שליחותיה דקמאי עבדי, אבל הדיוט בעלמא שאינו ב"ד דמעשה אגיסא פסול הגט דאורייתא והיא אשת איש ואע"ג דמצותו ליתן גט, אלא ודאי דב"ד בעי עישוי וכדמוכח (נגיעין

15 תשובה לכבוד האלוף התורני המופלא חכם ומבין מדעתו דעת תורה כבוד מו"ה יוול מו"צ דק"ק ש"ה :

קנה מכתבו קבלתי. וע"ד השאלה אשר שאל אשתך אשה שודעת שבעלה מקמץ בנתינת לדיקה ואינו נותן לפי ערכו והיא נו"כ תוך הבית והיא מחלקת לדיקה לפי העושר ויודעת שבעלה מקפיד אם מותר לקבל ממנה: יפה הורה מעלתו ח"ו לקבל ממנה והוא גזל גמור ואף שב"ד כופין על הדיקה מ"מ מי שם את האשה לשופטת ואשה פסולה לדון וגם לב"ד אין רשות ליקח ממנו בלי ידיעתו רק מודיעין וממשכנין ולקוחין בפניו בעל כרחו אבל בלי ידיעתו גנבה היא ור"ע שחילק מעות ר' טרפון בלי ידיעתו בטוח היה שיכיס ר"ט אח"כ וכאשר היה באמת ואם היה ר"ט מקפיד היה ר"ע מחזיר לו משלו. ואפילו מה שעלה בדעת מעלתו להחזיר לה בימיו עיברה ליתן חלוקה לעניים להתפלל עבורה ולעשות לה פדיון. ג"כ אינו נכון ואין זה בכלל רפואה רק אם היו כל בני משפחתה נוהגים כך והיה מנהג פשוט כן בכל בני משפחתה היה אפשר לומר שמחוייב גם הבעל לעשות לה כן וכופין אותו אבל לא שהיא תעשה בלי ידיעתו בגנבה ורוב הו"א דלא יסיב שיבשא לאריסיה ואמרו לו חכמי ישראל בתר גנבה גנוב וטעמא טעים. והאריכות בזה ללא צורך. וזה שחלק עליו והורה להחזיר מוחזק ידי עוברי עברה וכל דבריו אינם ראויים להשיב על דברי בעלה כאלה. והראיה שהביא מדוד שקיבל מאביגיל כמה תשובות בדבר אביגיל עממה בודאי היתה רשאי ליקח מנחה צידה להליל את אישה מן הגנות ודוד שקיבל ממנה אולי היה מגיע לו ולעבדיו שכר שמירה וע"פ ד"ת קיבל ועוד אולי היה לאביגיל משלה ולא תיקו חכמים כל מה שקנתה אשה קנה בעלה כי אם אח"כ כי זכות הבעל בנכסיה אשתו אינו מן התורה ועוד אולי כל המנחה הזו היה נחשב דבר מועט לגבי נבל ואביגיל ואף שגבל היה כילי אולי עד אשתו הים וחתן והיה לה רשות ממנו לתת מתנת כרלונס. דברי הד"ש :

14 ונראה לי הא דכתבו המוס' דכפיה לריכה בית דין מומחה, היינו

דוקא במלות עשה כגון סוכה איני עושה וכו', דהוא מלות עשה ורובה לעבור בשב ואל תעשה, אבל בלאו, אם רוצה לעבור ואפילו בשב ואל תעשה דלאו חמור יותר, מלה על כל ישראל לכוף אותו שלא לעבור. או אם עבר ויכול לתקן כגון לאו הניתק לעשה, כופין אותו כל ישראל שלא יעבור הלאו או יתקן, וכמו מלות עשה שמתן שכרה כתוב בצדה שאין בית דין של מטה מזהירים ואין כופין, מ"מ היכא דאיכא לאו כגון בצדקה וכו' כופין, הכא נמי בלאו אין צריך בית דין מומחים וגם היום כופין.

16 ויראה לענין דכיון דקיי"ל דכופין על הצדקה ועכשיו בוסהיו ידוע שאין לנו כח לכוף ולכן אם יש איש עשיר כילי וקמצן והאשה נוחנת צדקה כלא ידעתי דודאי היא בעצמה לא תוכל להיות שופטת כזה אסמג אם הרב שבעיר אומר לה שלפי ערכו אם היה ידעו חקיה היינו כופין אותו ליתן כך וכך יכולה ליתן כשיעור הזה ולמה נגרע במה שאין ביכולתנו לכוף אם יש ביכולתנו להוציא הצדקה שהוא מחוייב מרינא אפי"ה דכפיה הוא מרעת הבעלים וכאן הוא שלא מרעתו מ"מ כיון שהוא מחוייב בסך זה אלא שאין ביכולת לכוף מ"מ החיוב מוטל עליו ואנחנו דנין בזה כפי חיובו וראיתי כגדול אחד שאמר

18 (יט) כִּי תִקְצַר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ
 וְשִׁבְחָתָּה עֲמַר בְּשָׂדֶה לֹא תִשׁוּב
 לְקַחְתּוֹ לִגְר לִיתוֹם וְלֹא לְמִנְה יִהְיֶה
 לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל
 מַעֲשֵׂה יְדֶיךָ:

למען יברכך.
 ואע"פ שזאת לידו שלא צמחון ה' ק"ו לעושה צמחון,
 אמור מעתה, נפלה סלע מידו ומלאה עני ונחפרנס
 זה, הרי הוא מתנרך עליה (ספר רשב):

17 ויראה
 לע"ר דדווקא בתרומות ומתנות כהנים הוא דכתב
 הרמב"ם ז"ל דאם תפסם הכהן זכה בהם, משום
 דמשעה שהפרישם נעשה ממונא דכהנים, ואין
 לבעלים בהם אלא טובת הנאה וטובת הנאה אינה
 ממון והילכך אם תפסם הכהן זכה בהם. מה שאין כן
 בחמש סלעים דפריון הבן, דכל כמה שלא באו ליד
 הכהן, ממונא דבעלים הוי ואין לכהן זכיה בנכסיו של
 זה אלא שהנכסים משועבדים מדין ערב, וכיון שכן
 כי תפס הכהן בחמש סלעים לא זכה בהם, שיכול
 לומר לכהן אחר אני רוצה ליתן מה שאני חייב,
 ונמצאו אלו שביד כהן גזל הם בידו. ומשום הכי אמר
 ליה ר"ח לההוא גברא, לא גמרת ויהבת הילכך אין
 בנך פדוי. וההיא דתקפו כהן דאין מוציאין מידו, לא
 איירי אלא בבכור בהמה דאי תפס כהן, בעה"ב
 המוציא מידו עליו להביא ראייה, דדילמא בכור הוא
 וכבר זכה בו הכהן משבא לידו כיון דממונא דכהנים
 הוי, והוי כחפץ המונח דזה אומר שלי הוא וזה טוען
 שלי הוא, דכל התופס, על שכנגדו להביא ראייה, אבל
 בחמש סלעים לא שייך לומר הכי. ולענין צדקה
 דקיימא לן דאם אינו רוצה ליתן כופין אותו וגם כן
 יורדין לנכסיו משום דנכסיו משועבדין לתת צדקה,
 איכא למיבעי דאם בא עני ותפס מזה שאינו רוצה
 ליתן, אי זכה בהם. והיכא דבעל הבית רוצה ליתן
 לעני אחר, יראה דלא זכה העני במה שתפס כמש"ל
 בפרדיון הבן. אבל היכא דאינו רוצה ליתן לשום עני,
 איכא למימר דמהני תפיסת העני, והוא הדין גמי אם
 זה העני שתפס הוא קרובו, שהוא קודם לכל אדם ולא
 יכיל לומר, לעני אחר אני רוצה ליתן. ור"י (והובא בב"י
 יורה דעה סימן רכ"ז) כתב דאם אסר הנאתו על כל העניים,
 עניים נוטלים ממנו בעל כרחו.

19 ד' כל הנותן צדקה לעני בכבוד פנים רעות ופניו כבושות בקרקע אפילו
 נתן לו אלה זחובים אבד זכורתו והפסידה. אלא נתן לו בסבר פנים יפות ובשמחה ומתאוון
 עמו על צרתו שנאמר אם לא בכיתי לקשה יום ענמה נפשי לאביון. ומדבר לו דברי
 תחנונים ונחומים שנאמר ולב אלמנה ארנין:
 ג' [ה] 'צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות בשמחה ובטוב לבב ומתאוון עם העני
 בצערו ומדבר לו דברי תנחומים [ז] "ואם נתנה בפנים זועפות ורעות
 ה הפסיד (ז) וזכרתו:

ה הפסיד זכותו. אפילו נתן לו הרבה ועוצר על ולא ירע
 לנכך כו'. סמ"ג:

20 יג [מז] פחות מזה מ שיתן לו (ס) בעצב:

מ שיתן לו בעצב.
 וסיינו שזר לו צנחיתו אבל עכ"פ
 אינו מראה לו פנים זועפות דא"כ לא
 נחשב צנחיתו מעלות דהא הפסיד
 זכותו ועוצר על משום לא ירע
 לנכך כדלעיל ס"ק ה':

וראיתי בירושלמי דמסכת דמאי פרק המקבל [כו ב]
 דקאמר שם, ר"י בר חנינא אמר נתן
 מעשרות בטובת הנאה, מתניתין פליגא על ריב"ז
 דתנן קונם כהנים ולוים נהנים לי, עניים וכהנים יטלו
 בע"כ, פתר לה באומר איני רוצה ליתן כל עיקר ע"כ.
 מוכח משם דאפילו בדאיכא טובת הנאה, כל שאינו
 רוצה ליתן כל עיקר, כהנים נוטלים ממנו בע"כ. ולפי
 זה מתורץ מה שהקשו התוס' בפ"ק דמזיעא [ו א ד"ה
 והא] למ"ד ספק בכור תקפו כהן אין מוציאין אותו
 מידו, דאמאי אין מוציאין והא איכא טובת הנאה
 וכו'. אבל לפי הירוש' א"ש דהתם ג"כ מיירי בשאינו
 רוצה ליתן כל עיקר מפני שהוא ספק. ומ"מ נראה
 דספק בכור אדם, אי תפס הכהן מוציאין מידו, דהרי
 זה האב הוי ספק בחיובא ואין נכסיו משתעבדים אלא
 מדין ערב.

21 ב [ג] לעולם אין אדם מעני מן הצדקה ולא דבר רע ולא היוק מתגלגל על ידה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום:
 ג' כל המרחם על העניים הקב"ה מרחם עליו:

הנה [ד] ויתן האדם אל לבו שהוא מנקה כל שעה פניו וכו' מהא דמנקה שיהיה יחמד שיעשה כך הוא יחמד שיעשה עניים [ה] גם יתן אל לבו
 כי הוא יגלגל החורר בעולם וסוף האדם שיבא הוא לו בנו או בן בנו לידו מדה זו וכל המרחם על אחרים מרחמין עליו (מלשון הסוד):
 ד [ו] הצדקה רוחה את הגזירות הקשות ב (ז) וברעב תציל ממות כמו שאירע לצרפית (ז):
 הנה [ז] והיא מעשית ואסור לנסות הקב"ה ג' כי אם (ח) בדבר זה שנאמר ונחמוני נא בנחת וגו' (עור ממלא ס"ק דעשית) וי"ל דוקא (ב) בנחית מעשר
 מותר לנסות הקב"ה אבל לא בשאר דקה (כ"י) דכן משמע מש"ס (ס):

(ב) בנחית מעשר. שיון בשחילת יע"ץ ח"א סימן ג' שהשיג על הרמ"א דמדכריו
 משמע דמעשר כספיה דהגו עלמא האידיא קאזי ונחמת ז"א שלא נאמר זה על מעשר כספים
 דלא שרי לנסוויי ביה דאינו אלא דקה ע"ש וכ"כ הגאון בעל ש"ס והוא דרפוס א"ד דף רמ"ב
 דדוקא נמעשר תנחום הוא דשרי לנסות אבל לא נמעשר כספיה ע"ש וכן הסכים בספר משנת
 תלמידי הלכות יסודי התורה דף י"ז ע"א ע"ש: